

ÇALGI VE DUYGUSAL EĞİTİM

Dr. Mustafa USLU*

1. İnsan, Sanat Eğitimi ve Duyguların Eğitimi

İnsan yaşamında eğitimin önemli bir yeri bulunmaktadır. Eğitimin kollarından biri olan sanat yoluyla eğitimde ise duygusal bir boyut söz konusudur. Duygusal boyutun oluşumunda, genel sanat eğitimi kapsamındaki çalışmaların ve etkinliklerin belirleyici bir etken olduğu düşünülebilir. Sanat eğitiminin içinde bulunan bir insan, bu eğitim süreci içerisinde duygusal yönden de bir eğitilmişlik yaşayacaktır. Bu yolla, insanda hem duyguların oluşumu ve dışa vurumu, hem de giderek duyguların eğitilmesi ve geliştirilmesi gerçekleştirilecektir. Öyle ise, sanatla bütünleşmiş olan insanın duygusal eğitimi de kendiliğinden oluşacaktır, denilebilir.

Sanat, insanda duygusal etkiler oluştururken, aynı zamanda onun, düşünsel yönünün gelişmesine de önemli derecede katkıda bulunacaktır. *"Sanat, duygu ve düşünce arasındaki karşılıklı ve iç içe geçmiş bağlantıyı vurgular. İnsanın bu iki yönünün uyumunun sağlanması, bir anlamda eğitimin de temel amaçlarından olduğuna göre, sanat, örgün ve yaygın eğitimde yer aldığı anda, tüm eğitim süreçlerini daha etkili kılacak bir güce sahiptir"* (San, 1979: 1). Bu bağlamda, oldukça etkin olabilecek sanatın, insan yaşamına sürekli ve kalıcı bir şekilde sokulabilmesi açısından, temel sanat eğitiminden yararlanılması gerekmektedir. *"Temel sanat eğitimi, başlıca örgün eğitim içinde yer alır. Çocuk ve ergenin izlenim, algılama, gözlem, araştırma, bellek, çağrışım, imgeleme, biliş, buluş, bilgi, düşünme, usa vurma, değerlendirme gibi duygu ve duyumlardan başlayarak tüm duygusal ve düşünsel süreçlerin çalıştırılarak, görsel ve görsel (optik) alanda maddi ile yapıcı-kurmacı iletişim içerisine girmesi, yeni düzenlemeler, biçimlendirmelerle birtakım formlara ulaşması *Geçerlerinden oluşur. Yaşama, tanıma ve değerlendirme bu karmaşık etkinlik sürecinin ağırlıklı bileşenleridir. Değerlendirmenin içinde, usa vurma, yargılama, denetleme ve en önemlisi özleştirme yer alır"* (San, 1984: 26-27). Böyle değerleri kapsamında bulunduran temel sanat eğitiminin, insanın iç dünyasında oluşturacağı oluşumlarla, onun duygusal ve düşünsel yönünün geliştirilmesine katkıda bulunup, daha nitelikli duruma gelmesini sağacağı belirtilebilir.

---

* M.Ü. Atatürk Eğitim Fakültesi Güzel Sanatlar Eğitimi Bölümü, Öğretim Görevlisi

2. Sanat ve Sanatsal Bir Eğitim Olan Çalgı Eğitimi ile Duygusal Eğitim

Sanat, bugüne kadar çeşitli ifadelerle anlatılmaya çalışılmıştır. *"Bir kelime ile sanat, düşünceleri gözlerimizde canlandırarak, imgeleri, görünüşleri yaratır, böylece bize gerçekliği duygusal biçimlerle gösterir. Bu bakımdan sanatın, ruhu en içten derinliklerinde heyecanlandırmak, güzelin temasına bağlı saf kazaları tattırmak gibi bir gücü vardır"* (Yetkin, 1972: 138).

Sanatın anlamı, içeriği ve etkisi göz önünde bulundurularak, sanatsal bir alan durumundaki müzik eğitimi içinde yer alan çalgı eğitiminin duygusal boyutu, insanları ve toplumları bazı konularda değiştirme ve geliştirme gücüne sahiptir. İnsanları anlamlı uğraşlara yönelten, toplumları da özellikle insancıl açıdan geliştirerek her ikisini birden eğitime özelliği taşıyan sanatın duygulara hitap eden yanı, onun insanlığın ve toplumların önemli ve vazgeçilmez bir değeri olarak var olmasını ve yaşamasını sağlamıştır, *"insanlık kültürünün temel öğelerinden biri olan sanat, hem kültürel yapıya bağlı olarak biçimlenip gelişmekte, hem de kültürel oluşuma katkıda bulunmaktadır"* (Armağan, 1992: 2). Sanatların tümünde hoş gitmek, beğenilmek isteği vardır. Bu isteğin özünde ise duygusal bir boyut ve ifade bulunmaktadır. Sanat, bir kaynaktır; *"Hoşa giden biçimler yaratma çabası"* (Ersoy, 1995: 5) olarak tanımlanmaktadır. Buradaki hoş gitmek biçimleri ifadesinde, yine bir duygusallık konusu yansıtılmaktadır.

"Çağımızın eleştirmenlerinden anladığımıza göre, sanatla duygu arasında yakın bir ilişki olduğunu görmekteyiz. Belli bir tablo ya da şiirin bir senfoninin içten duygular içerdiği, ya da belli heyecanları dile getirdikleri için birer sanat eseri oldukları söylenir. Duygudan üzüntü, öfke, neşe, huzursuzluk, özlem, dinsel ya da mistik gibi coşku hallerini anlamaktayız."

Sanat, duyguların anlatımı, ya da dış vurumudur derken, yukarıdaki durumların giderek yalnız başına sanat eserini güçlü ya da değerli yaptığı kabul edilir" (Turgut, 1990: 119).

Sanat alanlarından olan müzik sanatının, sesler yoluyla birtakım güzellikleri oluşturmayla ilgili uygulamalarından biri, insan sesi ya da sesleriyle yapılırken, başka bir uygulamanın ise çalgılarla yapıldığı bilinmektedir. Diğer sanatlardan farklı yanı bulunan müzik sanatıyla ilgili olarak, *"Schopenhauer, bütün sanatlarda müzik olma isteği olduğunu söylerken, müziğin soyut özelliğini vurgulamak istemiştir. Çünkü müzikte dinleyici ile sanatçı arasında bir başka ifade aracı yoktur. Sanatçı doğrudan doğruya dinleyiciye ulaşır. Oysa, ressam çevresinde gördüğü dünya ile kendini anlatmaya çalışır. Şair güncel yaşamımızdaki sözcükleri kullanır. Mimar sanatını başka işler için yararlı olan binalarla ifade eder. Sadece, besteci kendi sanat eserini yaratabilir"* (Ersoy, 1995: 5). Sanatsal eğitim durumundaki çalgılarla yapılan eğitimde, bu eğitim

içerisinde bulunanların bazı yönlerin geliştiği vurgulanabilir. Sanat aracılığı ile insanda, *"Duyguların eğitiminin, imgelemin (düşlem gücünün) geliştirilmesini ve insanın yalnızca akılcı yanının değil, onun duyuşsal yanının duygularının da eğitilip geliştirilmesini, yalnızca bilme içgüdüsünün değil, uyuma yönelen içgüdünün de eğitilmesi gerekliliğini Max Osborn, 'Ana-Baba ve Çocuklar İçin El Kitabı'nda ısrarla talep ediyordu."* (San, 1984: 76). Böyle bir oluşum için çalgı eğitiminin oldukça önemli ve etkili bir eğitim aracı olduğu belirtilebilir.

3. Çalgı öğrenme ve Duygusal Eğitim

İnsanın, sanatı ve müziği yakından tanıyabilme ve hissedebilme yollarından birinin, onun bir çalgı öğrenmesi olduğu söylenebilir. Çalgı öğrenirken, çalgı ve müzik aracılığıyla kendini daha yakından tanıma ve gerçekleştirme durumundaki insanda, doğal olarak bazı değişimler ve gelişmeler gözlemlenecektir. Bu değişmelerin ve gelişmelerin bir bölümünün duyuşsal, bir bölümünün de düşünsel alanda olacağı düşünüldüğünde, çalgı öğrenerek insanın duygusal yönden eğitilmesinin olanaklı olabileceği anlaşılmaktadır. Çalgı öğrenmeye yönelen insanın bu sırada ve sonrasında bazı değişimler yaşaması ve hissetmesi söz konusu olabilecektir. Bu değişimler arasında onun insanlara, olaylara, konulara ve diğer nesnelere bakış açısında değişimler ile sanatsal zevk ve beğenisindeki değişimler sayılabilir. Bu bağlamda, çalgı öğrenen insanda, kişilik gelişimine, toplumsal paylaşımına dayalı, psikolojik ve sosyolojik boyutta yaşamsal anlamı olan yeni oluşumların var olmasından söz edilebilir.

"Yalnızca sese ve harekete dayalı eğitim yoluyla değil, çalgı eğitimi yoluyla da beğeniler oluşturulup geliştirilebilir. Fakat bu gelişim, öğrenilen çalgının doğasından gelen olanakları ve kendine özgü yapıtlarıyla da sınırlılık gösterir. Yapıtlardan, bireyin müzik beğenisini daha çok geliştiren ve bireyi daha çok doyum sağlamaya götürenlerin seçimi ayrıca önemli olan bir noktadır." (Günay-Uçan, 1977: 296)

Çalgı öğrenmenin eğitimsel açıdan kendine özgü yanları bulunmaktadır. Bunlardan biri, eğitim alan bireyin çalgı ile doğrudan ilgileniyor olmasıdır. Bu yönüyle çalgı eğitimine bağlı olarak çalgı öğrenme süreci içerisinde, *"Sadece bir uyarıcıya dönük olmaya açıklık ya da dönüklük değil, o uyarıcı ile bilfiil meşgul olma söz konusudur. Eskiden ilgi hedefi diye sınıflanmış hedefler münasipse bu kategoriye girer. Bu kategorideki davranışları gösteren öğrenci, söz konusu uyarıcıyı arar ve onunla meşgul olmaktan zevk duyar"* (Ertürk, 1994: 80). Böyle bir uğraşın ve etkilenmenin yaşanabildiği çalgı eğitiminin en belirgin ve güçlü yansıması, bu öğrenme sırasında ve çalgıyı çalarken alınan ve duyumsanan müzik ve çalgı zevkidir. Bu zevkin eğitilmesi ise alınan çalgı eğitiminin durumuyla ve düzeyiyle doğrudan bağlantılıdır.

Çalgı öğretiminde temel olan, öğrencinin müzik duyarlılığı açısından gelişmesini sağlayabilmektir. Çalgı öğretirken, özellikle çalgı öğretmenin amacı, aslında bir araç durumundaki çalgıdan yararlanarak öğrenciyi müziği

sevdirmek ve öğrencinin yaptığı işten zevk alıyor olmasına katkıda bulunmak olmalıdır.

Çalgı eğitiminde, çalgı çalanın, çalarken 1) Zevk alma boyutu, 2) Duygulan ifade edebilme yani çalınan eseri yorumlama boyutu bulunmaktadır. Eserin yorumlama boyutunda da zevk alma söz konusudur. Hatta bu zevk almanın derecesinde, çalarken duyguların iyi ifade edilmesinin ya da edilmemesinin belirleyici olduğu belirtilebilir. Çalgı eğitiminden verim alınabilmesi, insanın bazı yeteneklerinin gelişmesi ile yakından ilgilidir. Bu yeteneklerin gelişmesinde çalgı eğitiminin kendisinin de etkili olduğu vurgulanabilir. *"Bir müzik aletini başarı ile çalabilmek ve o alet üzerinde duygularımızı ifade edebilmek için, iki yeteneğimizin gelişmesi gerekir. Ruhsal yetenek, bedensel yetenek.*

Ruhsal yeteneğimiz, beğeni, duygu, düşünce, hayal gücü, yani ifadede büyük rol oynayan sitil kaynağı, içimizde gizli bulunan yaratıcılık özelliği odur. Zekamız, kültürümüz ne kadar gelişirse, ruhsal yeteneğimiz de o derece genişlemiş ve incelmış olur" (Fenmen, 1991: 25). Ruhsal yeteneğimizin geliştirilmesi ile çalgı eğitiminde duygusal yönden daha etkili ve verimli sonuçlar elde edilebilir.

4. Çalgı Eğitiminde Yaratıcılık ve Duygusal Eğitim

"Yaratıcılık, tüm duygusal ve zihinsel etkinliklerde, her türlü çalışma ve uğraşın içinde vardır. Yaratıcılık, sanatın ve sanat eğitiminin ayrı ve özel bir bölümü de değildir. Yaratıcı yeti, insan yaşamının ve insan gelişiminin tüm yönlerinin temelini meydana getirir" (San, 1979: 18).

Çalgı eğitimi uygulamalarının yaratıcılık yönü bulunmaktadır. Çalgı eğitimi yapılan ortamda çalgı öğrenen ve öğreten, bir amaç doğrultusunda birlikte iş yapma, bir ürün ortaya çıkarma, soyut bir varlığı anlamlandırarak, ona duygusal açıdan da yaklaşımın oluşturulmasını sağlamaya çalışmaktadır. Bütün bu çabaların içerisinde olan ilgili bireyler, çalgısal bir alıştırma yaparken ya da bir eseri yorumlarken, müziksel yaratıcı yeteneklerinin varlığını ve onun geliştiğini yakından kavrama ve hissetme olanağına sahip olmaktadır.

Bir eserin yorumlanmasında; öğreticinin etkisi ve öğrencinin kendi birikimi sonucunda keşfettiği özellikler ile bunların yoruma katılabilmesi de yaratıcılık sınırları içerisinde düşünülebilir. Yayın kullanım bölgesini seçebilmek, seslerin renklerini sağ el basıncı ve yay hızı ile gerçekleştirebilmek gibi sayısız eğlenceli ve güzel buluş hep öğrencinin başarı tablosunu yaratıcılık açısından tamamlar. Öğretici, bir eserin seslendirişindeki yüzlerce büyüklü küçüklü özelliği anlatamaz. Zaten zaman dardır ve bir bakıma gerek de yoktur. Öğrenci; görerek, dinleyerek, anlayıp deneyerek esere yeniden hayat verir.

Karşılaştırmalı dinletilerle, çalgıcıların başkalarına göre seslendirişlerinin ne derece güzel ve geçerli olduklarının keşfettirilmesi de çalgı

eğitiminin bir parçası olarak düşünülebilir.

Çalgı eğitiminde, çalgı öğrenenin öğrendiği çalgıda belirli bir hâkimiyet kurarak, kendisinin zihninde ve ruhunda hissettiği müziksel duygu ile yepyeni müzik yorumu yaratması söz konusu olabilmektedir. Yaratıcılığın gerçek boyutu, aslında yeni yaratıların ortaya konduğu durumlardır. Çalgı eğitimi uygulamaları sırasında, zaman zaman öğrencilere alıştırmaya, küçük etüt yazdırmak bu alanda çok öğretici olabilir. Bu yolla öğrenci, birikimleri oranında yaratıcı çalışmalara yöneltilmiş olacaktır.

Seçkin çalgısal ürün yaratmak için genellikle ürün elde etmek amacı ile kullanılan çalgının özelliklerinin kavranması ve o çalgının teknik problemlerinin aşılması gerekmektedir. Böyle bir düzeyin oluşturulması için ise çalgı eğitiminin belirli aşamalarının sistematik bir eğitim süreci içerisinde yaşanmasının gerekliliği olabilmektedir. Yaratıcılığın bu yönü beste yapmayla ilgilidir. *"Müzik oluşturma sürecinin bir türü olan 'besteleme' (bağdama) sesleri belirli bir güzellik anlayışına göre, belirli bir amaç ve yöntemle art arda ya da üst üste bir araya getirilerek anlamlı bir bütün oluşturma sürecidir. Çeşitleme, eşlikleme, çalgılama, orkestralama, korolama, uyarılama, düzenleme vb... birer besteleme biçimidir."* (Bilgin, 1994: 359). Çalgı çalarken ya da öğrenirkenki yaratıcılık ise müziği duygusal açıdan anlama, kavrama ve yorumlama ile ilgilidir.

"Bugün sanat eğitimi denince, yalnızca bir öğretim dalı değil, eğitim ve öğretimi tümü ile kapsayan ve onları yenileyen bir ilke anlaşılmaktadır. Genel bütünleştirici bir bileşeni ve tinsel eğitim temeli olarak sanat eğitimi, kişiliğin uyumlu bir bütün olarak gelişimi sürecinde, kişideki yaratıcı ve üretici güçlerin geliştirilmesini amaçlar." (San, 1979: 3). Çalgı eğitimi de sanatsal bir eğitim olduğuna göre, çalgı eğitimi uygulamalarında aynı amacın taşınması gerektiği belirtilebilir. İyi yapılan ve sürdürülen bir çalgı öğretiminde bazı yaratıcı ve üretici güçler, çalgı öğrenenlerce somut biçimde hissedilebilir. *"... Öğrenme süreçlerinin en iyi biçimde düzenlenip örgütlendirildiği ve yönlendirildiği yaratıcı etkinlikler sürecinin sonunda katılanlar, dolaysız olarak yaşadıklarının ve denediklerinin birer yaratıcı anlatıma kavuştuğunu, «kendini ifade», «kendini gerçekleştirme» olgularının gerçekleştiğini görürler. Gerçekle, madde ile dolaysız olarak kurulan bağ, hem gerçekliğin, hem de benzer süreçlerden geçen her türlü yaratmanın, özellikle sanat ürünlerinin anlaşılabilir değerlendirilmesini ve yorumlanmasını güçlendirir. Bu tür etkinlikler eski ve yeni sanat ürünlerinin değerlendirilmesi, sanat akımları, üslupları ve ünlü sanatçıların tanıtılması gibi bilgilerle de desteklenir. Böylece hem üretici, hem alıcı yani sanat tüketicisi olarak dengeli bir yetişme sağlanır."* (San, 1984: 27) Bu bağlamda çalgı eğitiminin, yaratıcılık kavramına bağlı olarak duygusal eğitim açısından, iç içe bir olgu olduğu vurgulanabilir. Çalgısal eğitimle ilgili olarak yaratıcılık, bu eğitim ve uygulamaları içerisinde, duygusal bazı duyuların değerlendirildiği, anlamlandırıldığı ve ürün haline getirildiği çalgısal bir değer olarak nitelendirilebilir.

5. Çalgısal Müzikleri Dinleme, Canlı Çalgı Konserlerini İzleme ve Duygusal Eğitim

Çalgısal konserler, çalgı eğitimi açısından oldukça değerli etkinliklerdir. Çalgısal konserler, çalanların yanı sıra izleyenleri de büyük ölçüde etkilemektedir. Canlı konser izleme ya da teknolojik araç ve gereçler yardımı ile müzik dinleme sırasındaki müziksel etkilenme, ister neşe ya da hüzün, isterse sırasıyla değişen aynı tür etkilenmeler olsun, hepsinin temelinde bir duygu yoğunluğunun bulunduğu bilinmektedir.

İzleyerek ve dinleyerek öğrenmenin çalgı eğitiminde büyük önemi bulunmaktadır. Bu tür öğrenmenin olduğu yerlerden biri de canlı konser ortamlarıdır. Canlı konser izleyen ya da teknolojik araç ve gereçler yardımı ile müzik dinleyen insanların izledikleri, ya da dinledikleri müziklerden, çeşitli ve değişik biçimlerde ya da düzeylerde etkilenmeleri söz konusu olabilmektedir. Oluşan bu farklı etkilenmelerde, canlı konser izleyen ya da müzik dinleyen insanların o anki psikolojik durumlarının da bir ölçüde belirleyici olabileceği düşünülebilir. Canlı konser izleyen ve müzik dinleyen bireylerin, o süreç içerisindeki ilgileri, duyarlılıkları, beklentileri vb... öğeler de müzikten etkilenme olayındaki diğer belirleyicilerdendir. Özellikle zevk alma boyutunun çokça yaşandığı konser izleme sırasında, alınacak zevkin durumunda beğenme ve beğenmeme duygularının belirleyici oldukları belirtilebilir. İzleyen ya da dinlenen müzikten zevk alınması beğenme duygusunun, zevk alınmaması ise beğenmeme duygusunun büyük ölçüde belirleyici olduğunu gösterebilir. Her iki etkilenme biçiminin de duygusal bir olay olduğu bilinmektedir.

İzlenen çalgı konserinden ya da dinlenen çalgısal müzikten, bireylerin genellikle farklı derecelerde etkilenmelerinde, onların müzik bilgi düzeyi ile müziksel ve çalgısal beğeni düzeylerinin etkili olacağı vurgulanabilir. *"Müziksel beğenilerin oluşumunda ve geliştirilmesinde, bazı uygulamalara, çeşitli katılımlara kısaca bu konuda bir eğitimeye gereksinim duyulmaktadır. İnsan günlük yaşamında ve çeşitli amaçlara göre değişik müzik türlerine gereksinim göstermektedir. Dinlenme, eğlenme, ruhsal doyum sağlama gibi birçok gereksinimlere çoğu zaman müzik de eşlik etmektedir. O halde, müzik beğenisinin oluşumunda bu etmenlere de yer vermiş olmak gerekir"* (Günay-Uçan, 1977: 296-297). öyleyse, bilinçli oluşturulacak müzik beğenisi için, insanın günlük yaşamındaki gereksinimlere göre de müziksel bir yönelimin önemsenmesi gerekmektedir. Müzik beğenisi konusunda, yaşayarak ve deneyerek, zamanla insanların kendilerini geliştirmeleri olasıdır. Bireyde müzik beğenisinin geliştirilmesi açısından, müziği anlamaya ve kavramaya yönelik, bazı müziksel bilgilerin araştırılması, çalgılar hakkında bilgili olunması ya da çalgı tekniklerinden haberdar olunması çalınan ya da dinlenen müziğin özelliklerinin bilinmesi ve bu müziklere ilgi duyulması gibi etkenlerin önemli rol oynadığı bilinmektedir. Bu özelliklere sahip olmayan bireylerin müziksel anlama ve kavrama konusunda yetersiz olacakları, bu konuda birikimli olanlara göre daha amatör kalacakları düşünülebilir. Fakat, değinilen

özelliklerin çoğuna sahip olmayan bazı bireylerin de müziğe çokça olan ilgilerinden dolayı, kendi kapasiteleri oranında iyi bir müzik dinleyicisi ve izleyicisi olabildikleri gözlenmektedir. *"Dikkatli dinlemesini bilmek, gerçekten bir sanattır. Öyle bir sanattır ki bu öğrenilir ve onun büyük bir değeri vardır. Herkes işitir, fakat pek azı dinler ve onlardan daha azı anlar"* (Lavignag, 1939: 314). Dinleme konusunda, dinleyicinin eğitilmişliğinin ya da eğitilmesinin önemi bulunmaktadır. Dinlemeyle ilgili düzeyin, özellikle canlı konserlerde, hem çalıcılar hem de dinleyiciler açısından çeşitli etkiler oluşturabileceği düşünülebilir. *"İzleyici, dinleticiyi isteklendiren, yön veren kişidir ve bunun için de dinleyicinin eğitilmesi gereklidir. Dinleme eğitimi, beğenin, bilincin, insanlığın ortak duyguları paylaşmalarının, uygarlığın varılması istenen gelişiminin eğitimidir. Müzik dinleme eğitimi, çocuk ve gençliğin her türdeki iş ve davranışında insanlığın mutluluğuna yönelmesinin eğitimidir. Boş zamanların en iyi biçimde değerlendirilmesinin eğitimidir. Güzellik ayırımının evrensel düzeye çıkarılmasının eğitimidir ve tüm bu amaçlar içinde eğitilenler, insanlığın ortak malı müzik yaratılarını oluşturan besteci ve yorumcuyu isteklendirir, onlara saygınlık kazandırır"* (Özgüç, 1984: 224).

Canlı konser izleme anında ve sonrasında çalanlarla izleyenler arasında oluşan paylaşım da bir duygusal yakınlıktır. İzleyicilerin çalanları alkışlamaları, onlar çalarken büyük bir etkilenme sonucu, çalanların yerine kendilerini koyarak, çalışmışçasına hissedip heyecan duyma ve etkilenmeleri eylemi de çalgı konserlerinin duygusal bir yanındır. Konser sonrası, çalanlarla izleyicilerin yakın diyalog kurmaları da önemli bir duygusal paylaşım olarak değerlendirilebilir.

Yeterli müzik bilgisi olmamasına karşın, izlemekten büyük hoşnutluk duyan amatör izleyicilere düşen bazı görevler olduğu unutulmamalıdır. Onlar, *"Kendilerine b* kadar yüksek zevkler verenlere ve bu zevki hazırlayanlara daima iyi davranmalı, değer vermeli ve saygılı olmalıdırlar. Onları takdir ettikleri, onlarla dost oldukları kadar, koruma ve yardımlarını da onlardan esirgememelidirler"* (Lavignag, 1939: 315).

Böyle duygusal yaklaşımların belirgince yaşandığı ve hissedildiği çalgısal ortamlarda bireyler, kendi müziksel gelişme durumlarını ölçebilirler, değerlendirebilirler ve dolayısıyla bu yönde, kendilerini eğitebilirler ve geliştirebilirler.

KAYNAKLAR

- Armağan, İbrahim. Sanat Toplum Bilimi, İleri Kitabevi, İzmir: 1992.
- Bilgin, Selçuk. Eğitim Müziği Besteleme Teknikleri, GEFAD, THK Basımevi, Ankara: 1994.
- Ersoy, Ayla. Sanat Kavramlarına Giriş, Yorum Sanat Yayınları, İstanbul: 1995.
- Ertürk, Selahattin. Eğitimde Program Geliştirme, Meteksan Yayınları, Ankara: 1994.
- Fenmen, Mithat. Müzikçinin El Kitabı, Müzik Ansiklopedisi Yayınları, Ankara: 1994.
- Günay, Edip-Uçan, Ali. Yaylı Çalgılar "KEMAN", Sınıf III, Yaygın Yüksek öğretim Kurumu Yayınları, Ankara: 1977.
- Lavignag, Albert. Musiki Terbiyesi, Kanaat Kitabevi, İstanbul: 1939.
- Özgüç, Fehamettin. "Müzik Dinleme Eğitimi ", Birinci Müzik Eğitimi Sempozyumu - Bildiriler, Dokuz Eylül Üniversitesi Yayınları, İzmir: 1984.
- San, İnci. Sanatsal Yaratma, Çocukta Yaratıcılık. (2.baskı), Türkiye İş Bankası Yayınları, Tisa Matbaası, Ankara: 1979.
- San, İnci. Sanat Eğitimi Kuramları, Tan Kitap Yayın Ticaret ve Limitet Şirketi, Ankara: 1984.
- Turgut, İhsan. Sanat Felsefesi, Karınca Matbaacılık, İzmir: 1990.
- Yetkin, Suut Kemal. Estetik Doktrinler, Bilgi Basımevi, Ankara: 1972.